

Безугла Л.С.

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Bezuhla Liudmyla

Dnipro State Agrarian and Economic University

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті узагальнено функціональні складники підприємств санаторно-курортного туризму, які допомагають визначати спеціалізацію курортів. Розглянуто типи курортів та їх класифікацію. Зазначено, що практично в кожній області країни розташовуються бальнеологічні курорти, які допомагають лікувати широкий спектр захворювань. Наведено та проаналізовано статистичні дані щодо класифікації основних курортів України згідно з інфраструктурним розвитком та динамікою кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів України. Запропоновано класифікацію та бальну оцінку розвитку інфраструктури основних курортів України. Сформульовано причини занепаду санаторно-курортних підприємств та виокремлено фактори впливу на діяльність ринку підприємств санаторно-курортного туризму, серед яких: прямиї, опосередковані та зовнішні. Запропоновано шляхи покращення функціонування підприємств на ринку санаторно-курортних послуг в Україні з врахуванням стратегій розвитку.

Ключові слова: інфраструктура, рекреаційні ресурси, санаторно-курортні підприємства, бальнеологічні курорти, кліматичні курорти, оздоровчі заклади, лікувальні ресурси, стратегії розвитку.

Постановка проблеми. Сьогодення підприємств ринку санаторно-курортних послуг України наведене широким спектром закладів, які спеціалізуються на наданні різних видів послуг. Але в цій галузі спостерігаються негативні тенденції щодо зменшення кількості підприємств санаторно-курортного туризму, що призводить до зменшення кількості споживачів послуг, а це зумовлено низкою факторів. Попри це, підприємства ринку санаторно-курортних послуг України є потенційно привабливими, тому для подальшого ефективного розвитку та максимізації використання їхніх потенційних можливостей необхідним є впровадження стратегій розвитку підприємств санаторно-курортного туризму, а тому актуальність теми дослідження не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку підприємств санаторно-курортного туризму присвячено чимало праць вітчизняних та іноземних науковців. Різні аспекти функціонування підприємств санаторно-курортного туризму в Україні знайшли відображення у роботах вітчизняних учених-економістів, таких як М.П. Бондаренко, В.Ф. Казаков, М.П. Мальська, М.В. Ткаченко, В.А. Набедрик, В.І. Новикова, А.Ю. Парфіненко, А.С. Пустовойт, В.І. Стафійчук, Р.І. Сухов, Н.В. Фоменко. У працях закордонних вчених-економістів таких як: Е. Кауфман, Х. Мюллер, Х. Наршtedт, Д. Схверсон, К. Холлі, Л. Мітчел, М. Труасі, П. Дефер, які розглядали роль та вплив підприємств санаторно-курортного туризму

на соціальний та економічний складники держави. Мінливий характер тенденцій на ринку туристичних та оздоровчих послуг, визначення впливу різноманітних чинників на його розвиток вимагають подальшого дослідження.

Проблеми розвитку підприємств санаторно-курортного туризму широко висвітлюються у публікаціях вітчизняних науковців, зокрема, Н.В. Фоменко аналізує базові параметри розвитку підприємств санаторно-курортного туризму [1]; тоді як М.П. Бондаренко досліджує проблемні питання ефективності роботи підприємств санаторно-курортного туризму України [2]; М.В. Ткаченко розглядає санаторно-курортні заклади як складник інфраструктури рекреаційної галузі [3]. Але протягом останнього десятиріччя у наукових дослідженнях відсутній аналіз причин занепаду санаторно-курортних підприємств та виникає необхідність у визначенні шляхів покращення функціонування підприємств на ринку санаторно-курортних послуг в Україні з врахуванням стратегій розвитку.

Мета статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування соціально-економічних аспектів розвитку підприємств санаторно-курортного туризму в Україні, визначення причин їх занепаду та розроблення пропозицій щодо шляхів покращення функціонування зазначених підприємств.

Виклад основного матеріалу. В Україні санаторно-курортний туризм є одним із найдавніших видів рекреації. З XIX ст. відомі кліматичні курорти

Південного узбережжя Криму, бальнеологічні курорти Передкарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, грязьові курорти Криму та Одещини, які зазнали особливого розвитку у ХХ ст. Перші підприємства санаторно-курортного туризму в Україні, які почали функціонувати, використовуючи мінеральну воду для лікування, виникли у Шклі (1576), Саках (1799), Трускавці (1827), Одесі (1829), БерМінВодах (1862), Морщині (1877); лікувальні властивості грязей – на узбережжі Куяльницького лиману (1833), поблизу Голої Пристані (Гопри) (1895) [4].

Загальновідомо, що, бальнеологією називається один із розділів медицини, який описує лікування та оздоровлення за допомогою різних мінеральних джерел, наприклад, лікування за допомогою зрошення, пиття, інгаляцій, ванн або душу з мінеральних вод.

На основі методу бальнеологічного лікування виникли бальнеологічні курорти, які володіють природними ресурсами і досить розвинутою інфраструктурою для оздоровлення та лікування хворих. Важливою складовою частиною діяльності підприємств санаторно-курортного туризму є їхня лікувально-ресурсна база, насамперед – природні лікувальні ресурси, саме вони визначають спеціалізацію курортів, які мають такі функціональні складники (рис. 1).

Згідно з наведеними функціональними складниками зазначимо, що основними елементами діяльності підприємств санаторно-курортного туризму є: рекре-

аційні ресурси; підприємства санаторно-курортного туризму; спеціальні пристосування, установи та споруди для лікувального використання; підприємства культурно-побутового обслуговування.

Станом на 01.01.2019 року відомими бальнеологічними оздоровницями в Україні є: Трускавець, Моршин, Миргород, Хмільник, Східниця. Мінеральні води цих курортів надзвичайно популярні та високоефективні у вузькоспеціалізованому лікуванні.

Зазвичай у санаторно-курортному туризмі розрізняють чотири типи курортів: бальнеологічні, грязьові, кліматичні, змішані. На бальнеологічних курортах головним лікувальним чинником є мінеральні води, що можуть використовуватися для внутрішнього та зовнішнього застосування. Грязьові курорти знаходяться поблизу родовищ лікувальних грязей. Серед кліматичних курортів виділяють: гірські, приморські, лісові та степові на рівнинах, кожному з яких притаманні унікальні комбінації кліматично-погодних характеристик, що забезпечують лікувальний ефект. Поряд з основними виділяють змішані курорти, на яких одночасно використовуються кілька природних лікувальних ресурсів (рис. 2).

Послуги підприємств санаторно-курортного туризму в Україні становлять майже 40% від загального обсягу діяльності туристичної галузі. Країна має широкую та різноманітну ресурсну базу, представлену майже всіма бальнеологічними типами мінеральних вод.

Рис. 1. Функціональні складники діяльності підприємств санаторно-курортного туризму

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Рис. 2. Типи та функціонал курортів

Джерело: [3]

Інфраструктура туризму – це сукупність підприємницьких (комерційних) і невідприємницьких (некомерційних) інституційних структур, а також ресурсного потенціалу, які в комплексі створюють умови для здійснення туристичної діяльності [5]. До комерційних підприємницьких структур відносять підприємства, метою яких є одержання прибутку, до некомерційних – підприємства, які зазвичай планують досягти соціального ефекту (благодійні фонди, музеї, бібліотеки, державні медичні установи, заповідні території, споживчі кооперативи, релігійні організації тощо). Розвиток ринкової інфраструктури туризму охоплює ту частину закладів забезпечення туристичної діяльності, що опосередкована економічними ринковими відносинами, потребує класифікації за областями та рівнем розвитку інфраструктури.

Для класифікації інфраструктурного розвитку основних курортів України доцільно використовувати метод експертних оцінок, що передбачає незалежну думку експертів та допомагає побудувати адекватну модель, яка базується на опитуванні та анкетуванні спеціальної групи експертів (вибіркові 7 туристичних агентств за областями) з метою визначення класифікації та рівня розвитку інфраструктури. Залучені експерти висловили думки щодо рівня розвитку інфраструктури основних

курортів України. Згідно з поставленим завданням було вибрано бальну шкалу оцінювання від 1 до 3, де 1 бал – інфраструктура нерозвинена, 2 бали – інфраструктура слабозвинена, 3 бали – інфраструктура розвинена.

Під час оцінки кожного окремого курорту експерти керувалися загальними та спеціальними критеріями туристичного ринку, за якими визначають та встановлюють рівень розвитку інфраструктури курорту.

До загальних критеріїв розвитку інфраструктури туризму відносять розвиток: транспортних комунікацій (автошляхи, залізниця, аеропорти тощо); комунальних служб, інженерних та інформаційних комунікацій; закладів соціальної сфери (охорони здоров'я, зв'язку, парків культури, музеїв, бібліотек, концертні зали); громадських організацій; обслуговуючої інфраструктури підприємницької (господарської) діяльності (банків, консалтингових підприємств, юридичних, інформаційних та ін.); закладів побутового обслуговування; закладів ресторанного господарства та торгівлі (ресторани, кав'ярні, бари та ін.).

До спеціальних критеріїв розвитку інфраструктури туристичного ринку належать: туристичні оператори та агентства, екскурсійні бюро; колективні й індивідуальні засоби розміщення (готелі, мотелі, кемпінги тощо); національні парки; заклади дозвілля, спорту та

розваг (казино, пляжі, спортивні майданчики, музеї, парки тощо); засоби транспорту (залізничний, авіа, частково автомобільний міжміський та ін.); частково як заклади ресторанного господарства та торгівлі (ресто-

рани, кав'ярні, бари та ін.), так і місцевий транспорт [5].
Таким чином, пропонуємо класифікувати основні курорти України за областями та їхнім інфраструктурним розвитком станом на 01.01.2019 року (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікація основних курортів України за областями та їхнім інфраструктурним розвитком

Область	Курорти	Класифікація курортів	Розвиток інфраструктури	
			Рівень	Бал
Вінницька	Хмільник	Бальнеологічний	розвинена	3
	Бронниця	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Дніпропетровська	Орлівщина	Кліматичний	слаборозвинена	2
Донецька	Слов'янськ	Бальнеогрязьовий	розвинена	3
	Слов'яногірськ	Кліматичний	нерозвинена	1
Закарпатська	Голубине	Бальнеологічний	нерозвинена	1
	Поляна	Бальнеологічний	розвинена	3
	Синяк	Бальнеологічний	розвинена	3
	Свалява	Бальнеологічний	розвинена	3
	Нижнє Солотвино	Бальнеологічний	розвинена	3
	Рахів	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
	Міжгір'я	Бальнеологічний	розвинена	3
	Виноградів	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
	Кваси	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
	Шаян	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
Запорізька	Солочин	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
	Бердянськ	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
Івано-Франківська	Кирилівка	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
	Черче	Кліматичний бальнеогрязьовий	нерозвинена	1
	Ворохта	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
	Яремче	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
	Шешори	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
Київська	Конча-Заспа	Кліматичний бальнеологічний	розвинена	3
	Пуща-Водиця	Кліматичний	розвинена	3
Львівська	Трускавець	Бальнеологічний	розвинена	3
	Моршин	Бальнеологічний	розвинена	3
	Немирів	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
	Любін Великий	Бальнеологічний	нерозвинена	1
	Східниця	Бальнеологічний	розвинена	3
Миколаївська	Очаків	Кліматичний	розвинена	3
Одеська	Куяльник	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
	Затока	Кліматичний	розвинена	3
	Лебедевка	Кліматичний бальнеогрязьовий	слаборозвинена	2
	Сергіївка	Кліматичний бальнеогрязьовий	розвинена	3
Полтавська	Миргород	Бальнеологічний	розвинена	3
	Велика Багачка	Бальнеологічний	нерозвинена	1
	Власівка	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Рівненська	Жобрин	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Сумська	Токарі	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Харківська	Березівські Мінеральні Води	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Херсонська	Гопри	Бальнеогрязьовий	нерозвинена	1
	Скадовськ	Кліматичний	розвинена	3
	Генічеська Гірка	Бальнеологічний	розвинена	3
Хмельницька	Волочиськ	Бальнеологічний	нерозвинена	1
	Сатанів	Бальнеологічний	слаборозвинена	2
Чернігівська	Мена	Бальнеологічний	нерозвинена	1
Черкаська	Будище	Бальнеологічний	нерозвинена	1

Джерело: побудовано автором на основі інформації Державної служби статистики України та результатів опитування експертів

Щодо наведеної класифікації основних курортів України за областями та їхнім інфраструктурним розвитком визначено, що найбільш високий рівень (3 бали) спостерігається на курортах Київської, Запорізької та Миколаївської областей. Найнижчий рівень – 1 бал – належить курортам Рівненської, Сумської, Харківської, Чернігівської та Черкаської областей. Аналіз даних таблиці засвідчує, що завдяки географічному розташуванню, геологічній будові та гідрогеологічним умовам Україна має всі типи курортів: бальнеологічні, грязьові, кліматичні, змішані. Більшість підприємств санаторно-курортного туризму використовує декілька методів лікування, які є в наявності, адже важливим принципом дії санаторно-курортного туризму є комплексний підхід. Під комплексним підходом (комплексністю) розуміють використання різних природних лікувальних факторів у поєднанні з дієтотерапією, фізіотерапевтичними процедурами, ліками та іншими лікувальними засобами й методами.

Динаміка кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів України має змінний характер (таблиця 2).

Протягом 2012-2017 років кількість санаторно-курортних підприємств та оздоровчих закладів має тенденцію до зменшення через нестабільну фінансову ситуацію на внутрішньому ринку країни. У 2014 році одним із чинників, який вплинув на зниження кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів, стала окупація АР Крим, де знаходилася значна кількість оздоровчих комплексів. Аналогічна ситуація відбулась на сході України, а саме в частинах Донецької та Луганської областей, де у зв'язку з антитерористичною операцією припинено функціонування багатьох закладів та підприємств оздоровчого типу.

Мінливим залишається показник кількості осіб, які отримали послуги підприємств санаторно-курортного туризму. Ця тенденція пояснюється певною сукупністю чинників:

- збільшенням вартості оздоровчих послуг на ринку підприємств санаторно-курортного туризму та інших супутніх послуг;
- зменшенням реальних доходів населення через зростаючі темпи інфляції;
- зниженням обсягу замовлень на дані послуги з боку профспілок усіх рівнів;
- зменшенням фінансування з боку держави.

Важливе значення під час функціонування ринку підприємств санаторно-курортного туризму в Україні є його економічний складник, оскільки стан ринку санаторно-курортних послуг дійсно пов'язаний з економічними процесами, які відбуваються в країні. Як уже зазначалося, фінансова криза в Україні приводить до негативних тенденцій розвитку туристичного ринку. Водночас активізація функціонування ринку підприємств санаторно-курортного туризму значно впливає на розвиток економіки держави.

Сучасні дослідники стверджують, що вплив ринку підприємств санаторно-курортного туризму на економіку держави має три основні ефекти [5], але вважаємо за доцільне виокремити фактори впливу на розвиток ринку підприємств санаторно-курортного туризму:

- фактор прямого впливу – прибутки від діяльності санаторно-курортних закладів, туристичних агентств, закладів харчування, історико-культурних об'єктів та інших підприємств туристичної індустрії, а також прибутки магазинів від покупок, що здійснюють відпочиваючі;

Таблиця 2

Динаміка кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів України, од.

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням ²	Санаторії-профілакторії ²	Будинки і пансіонати відпочинку ²	Бази та інші заклади відпочинку ²	Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку ³
	всього	всього	всього	всього	всього
1990	505	556	332	2213	15687
1995	551	517	294	1862	5884
2000	549	377	266	2010	7615
2005	524	291	321	2016	18366
2010	510	234	290	1920	17342
2011	508	224	280	1947	17703
2012	484	185	286	1925	17744
2013	477	165	271	1916	18549
2014 ¹	320	118	90	1400	13977
2015 ¹	309	79	76	1399	9743
2016 ¹	291	63	73	1295	9669
2017 ¹	284	55	67	1235	9745

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² У 2002–2011 роках інформація стосовно діяльності санаторно-курортних (оздоровчих) закладів подається за 12 місяців: з 1 жовтня попереднього по 30 вересня звітного року.

³ У 1990–2009 роках – дитячі оздоровчі табори.

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

– фактор опосередкованого впливу – прибутки від діяльності будівельних організацій, банків, постачальників харчів, комунальних служб, отриманих від реалізації продукції та послуг, що забезпечують комфортне перебування відпочиваючих у санаторно-курортних закладах;

– фактор зовнішнього впливу – прибутки від діяльності інших місцевих резидентів у вигляді заробітної плати, дивідендів, орендної плати та інших видів платежів, отриманих від реалізації продукції та послуг загальної кількості суб'єктів, які пов'язані з санаторно-курортною діяльністю.

Розглянемо основні причини, що стримують розвиток ринку підприємств санаторно-курортного туризму в Україні:

– негативний імідж українських курортних зон з боку іноземних туристів щодо якості та рівня розвитку інфраструктури;

– слабка, а інколи відсутнє рекламне позиціонування вітчизняних підприємств-курортів, які пропонуються на міжнародному ринку туристичних послуг;

– нерозвинута та застаріла санаторно-курортна інфраструктура, яка не здатна в повному обсязі задовольнити сучасні потреби споживачів;

– низька конкурентоспроможність у сфері обслуговування порівняно з аналогічними показниками зарубіжних курортів;

– значна конкуренція на ринку санаторних закладів державної та приватної власності в курортних зонах;

– недостатній рівень державного сприяння розвитку підприємств санаторно-курортного туризму;

– обмежений обсяг інвестування в діяльність підприємств санаторно-курортного туризму.

Важливе значення під час дослідження потенційно можливого поліпшення діяльності підприємств санаторно-курортного туризму є вибір стратегії розвитку. До основних стратегій розвитку підприємств санаторно-курортного туризму відносять: стратегію кардинальної зміни; стратегію збереження зростання; стратегію досягнутого зростання; стратегію вибіркового зростання [7].

Основними стратегічними шляхами покращення функціонування підприємств на ринку санаторно-курортних послуг в Україні вважаємо:

– за умови зменшення завантаженості підприємств санаторно-курортного туризму, що спричинено сезонними коливаннями в туристично-оздоровчому середовищі, використовувати стратегію кардинальних змін, яка вимагає з'ясування причин коливань та пошуку методів підтримки цих підприємств із метою залучення суспільних, державних і приватних інвестицій. При цьому можливий варіант тимчасового перепрофілювання підприємств санаторно-курортного туризму в період суттєвого зменшення завантаженості;

– у разі, коли діяльність підприємств санаторно-курортного туризму спрямована на підтримку повільного рівня зростання за несприятливих зовнішніх умов та на залучення відпочиваючих завдяки введенню нових послуг (медичних і анімаційних), доцільно використовувати стратегію збереження зростання;

– у разі утримання досягнутого рівня, коли підприємства санаторно-курортного туризму мають у своєму розпорядженні лише обмежений асортимент нових продуктів чи послуг та нездатні задовольнити новий ринок – стратегію досягнутого зростання;

– якщо підприємства санаторно-курортного туризму орієнтуються виключно на визначений сегмент ринку, доцільно використовувати стратегію вибіркового зростання.

В кожному окремому разі щодо особливостей діяльності підприємств санаторно-курортного туризму може бути застосована окрема стратегія або їх сукупність.

Висновки і пропозиції. Розвиток підприємств санаторно-курортного туризму в Україні потребує підтримки, узгодженого розвитку в межах всієї індустрії туризму країни. Санаторно-курортний туризм є одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного та іноземного туризму в державі. Наявні та потенційні запаси лікувальних ресурсів, з огляду на їхні якісні та кількісні характеристики, можуть бути основою для створення і реалізації інноваційного туристичного продукту. Наявна матеріально-технічна база підприємств санаторно-курортного туризму потребує значних капіталовкладень у розвиток і реконструкцію та заслуговує на пильну увагу питання забудови курортів, розроблення генеральних стратегій розвитку, економічного та фінансового забезпечення їхнього ефективного функціонування.

Список літератури:

1. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.
2. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи. *Економіка і прогнозування* : [науково-аналітичний журнал]. 2015. № 1. С. 104-119.
3. Мігущенко Ю.В. Локальні туристично-рекреаційні комплекси як альтернативна модель активізації інвестиційної діяльності у туристичній галузі. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3 (8). С. 163-169.
4. Новикова В.І., Пустовойт А.С. Природно-лікувальні ресурси санаторно-курортного комплексу України. *Туризм і гостинність в Україні : стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 жовтня 2014 р. Черкаси : Брама-Україна, 2014. С. 381-391.
5. Ткаченко М.В., Босовська Т.І. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу : монографія / за ред. А.А. Мазараки. Київ: Київський нац. торг.-е к. ун-т, 2010. 596 с.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. *Санаторно-курортні та оздоровчі заклади*. веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.04.2019).
7. Вуйцик О. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2013. № 24. С. 35-42.

References:

1. Fomenko N.V. (2007) *Rekreasiyni resursy ta kurortolohiya* [Recreational resources and health resorts]: navch. posib. Kyiv : Tsentr navchal'noyi literatury, 2007. 312 p. (in Ukrainian).
2. Bondarenko M.P. (2015) *Turystychnyy sektor ekonomiky Ukrainy: realiyi ta perspektyvy*. [Tourism sector of Ukraine's economy: realities and prospects]. *Ekonomika i prohnozuvannya* : [naukovo-analitychnyy zhurnal]. 2015. No. 1. pp. 104-119. (in Ukrainian).
3. Mihushchenko Yu.V. (2008) *Lokal'ni turystychno-rekreasiyni komplekxy yak al'ternatyvna model' aktyvizatsiyi investytsiyanoi diyal'nosti u turystychniy haluzi*. [Local tourist and recreational complexes as an alternative model of activation of investment activity in the tourism industry]. *Stratehichni priorytety*. 2008. No. 3 (8). pp. 163-169. (in Ukrainian).
4. Novykova V.I., Pustovoyt A.S. (2014) *Pryrodno-likuval'ni resursy sanatorno-kurortnoho kompleksu Ukrainy*. [Natural and therapeutic resources of the sanatorium and resort complex of Ukraine]. *Turyzm i hostynnist' v Ukraini : stan, problemy, tendentsiyi, perspektyvy rozvytku* : materialy II mizhnar. nauk.-prakt. konf., 16-17 zhovtnya 2014 r. Cherkasy : Brama-Ukrayina, 2014. pp. 381-391. (in Ukrainian).
5. Tkachenko M.V., Bosovska T.I. (2010) *Stratehichnyy rozvytok turystychnoho biznesu* [Strategic development of tourism business]: monohrafiya / za red. A.A. Mazaraki. Kyiv: Kyivskiy nats. torh.-ek. un-t, 2010. 596 p. (in Ukrainian).
6. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. *Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady*. [Sanitation resort and recreational facilities]. veb-sayt. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 24.04.2019).
7. Vuysyk O. (2013) *Vplyv rekreasiyno-turystychnoho kompleksu na rozvytok ekonomiky derzhavy* [Influence of the recreation and tourism complex on the development of the state economy]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny»*. 2013. No. 24. pp. 35-42. (in Ukrainian).

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье обобщены функциональные составляющие предприятий санаторно-курортного туризма, которые помогают определять специализацию курортов. Рассмотрены типы курортов и их классификация. Отмечено, что практически в каждой области страны располагаются бальнеологические курорты, которые помогают лечить широкий спектр заболеваний. Приведены и проанализированы статистические данные по классификации основных курортов Украины согласно инфраструктурному развитию и динамике количества санаторно-курортных и оздоровительных учреждений Украины. Предложена балльная классификация оценки развития инфраструктуры основных курортов Украины. Сформулированы причины упадка санаторно-курортных предприятий и выделены факторы влияния на деятельность рынка предприятий санаторно-курортного туризма, среди которых: прямой, косвенный и внешний. Предложены пути улучшения функционирования предприятий на рынке санаторно-курортных услуг в Украине с учетом стратегий развития.

Ключевые слова: инфраструктура, рекреационные ресурсы, санаторно-курортные предприятия, бальнеологические курорты, климатические курорты, оздоровительные учреждения, лечебные ресурсы, стратегии развития.

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS ENTERPRISES DEVELOPMENT OF SANATORIUM-RESORT TOURISM IN UKRAINE

The article summarizes the functional components of sanatorium-resort tourism enterprises, which help to determine the resorts specialization. The resorts types and their classification are considered. Presented and analyzed the statistical data on the classification the main resorts of Ukraine according to the infrastructural development and the dynamics of the sanatorium-health institutions of Ukraine. In sanatorium-resort tourism distinguish four types of resorts: balneological, mud, climatic, mixed. It has been established that in almost every region of the country there are several spa resorts that help treat a wide range of diseases. The reasons for the decline of sanatorium-resort enterprises are formulated and the factors influencing the activity of the market of sanatorium-resort tourism enterprises at the micro level are highlighted, among them: direct, indirect and external factors of influence. The number of sanatorium and spa establishments and health facilities tends to decrease due to an unstable financial situation in the domestic market of the country. In 2014, the occupation of Crimea, which had a large number of health centers, was one of the factors that affected the decline in the number of institutions. A similar situation occurred in the Eastern Ukraine, namely, parts of the Donetsk and Luhansk regions, where, in connection with the anti-terrorist operation, the operation of many establishments and enterprises of

the sanitary type was stopped. The main factors hindering the development of the market of sanatorium-resort services in Ukraine are indicated. The existing material and technical base of sanatorium-resort tourism enterprises requires significant investments in development and reconstruction, and the development of resorts, the development of general strategies for their development, and the economic and financial support for their effective functioning require close attention. Recommendations are given to improve the functioning of enterprises in the market of sanatorium-resort services in Ukraine, taking into account development strategies.

Key words: *infrastructure, recreational resources, sanatorium-resort enterprises, balneological resorts, climatic resorts, health institutions, medical resources, development strategies.*